

Iktatószám

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

725.94

Szerző Hegyi Ö.

Hely

Cím Tréfás emléktáblák a Várban.

Idő

"1909"

Forrás: Magyarország

Személy

Bp.

1909 IX/1

Helyszám

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

Tréfás emléktáblák a Várban.

Budapest, augusztus 31.

Néhai való Arányi Lajos dr. orvos-tanár és régész az orvosok és természetvizsgálók 1864. évi Pesten tartott kongresszusán felhívta a figyelmet arra, hogy a budai Vár történeti nevezetességű helyeit és épületeit jelöljük meg emléktáblákkal. A Magyar Tudományos Akadémia régészeti bizottsága, kiváltképpen annak lelke az ilyenek iránt oly igen fogékony, felejtetlen emlékü Rómer Flórisnak pártolására magáévá tette a kegyeletes gondolatot. Az emléktáblák elkészítésére szükséges pénzt azonban jóformán egészében Arányi Lajos szerezte meg. Az egyetemi hallgatók összeadtak 450 forintot, s külön az egyetem orvosi kara 40 forintot a 600 forintból. Ilyenformán nagynehezen elkészült husz emléktábla főként Rupp Jakab utmutatása alapján, aki éppen akkor írta meg Budapestnek felette hecses helyrajzi történetét.

A szürke, silány, olcsó emléktáblák, melyek a régi házak falán olyan hamar láttatlanná válnak, már maga a tudós bizottságnak se nagyon tetszettek. A szöveg ellen is volt panasz, a bizottság azonban 1869. évi harmadik ülésében megnyugtatta a szószálhasogatókat, hogy «a táblákon előforduló hibák egyedül a kőfaragó hanyagságának tekintendők.» Amiből egy bölcs tanulságot is levont az Akadémia régészeti bizottsága, mondván: «ez a legbiztosabb ujjmutatója annak, hogy nép- és műipari iskoláinkban a nyelvtanításra is nagyobb gondot kell fordítanunk.»

Igy kerültek a táblák 1866-ban és 1868-ban a

Vár husz épületére.

Azóta eltelt majd egy félszázad. Az idő alatt néminemű változások estek a különben hála-lasan konzervatív természetű Várban is. Épültek holmi új házak itt is s némely öreg emléktábla fiatal gazdát — azaz házat — kapott. Aztán ha nem is sok, de valamelyes újabb adat is került felszínre Budapest, a Vár topografiájának megállapításában s az emléktáblák egyike-másika kezdett — aminthé minőjárt kitérni — részben áltatni, részben csendes derültséget kelteni.

Akármiilyen elegendő is ama bizonyos ötven esztendő — mondjuk precíze: negyvenhárom — abban, hogy az emléktáblák némelyike «elévüljön», nagyon kurta volt némely reménységek megvalósítására. Míg a múlt század elején és közepén valóságos vetélkedés folyt azok között, kik szeretik a régiségeket, és ezt a várost, hogy emlékeit felkutassák és okos történeti művekben, avagy derék utmutatókban megjelöljék, addig a lefolyt négy évtized alatt csak egy-egy ujságcikk, vagy hir gondolt a régi Pest-Buda magyar emlékeire. A római kort kiástuk itt, a magyart betemettük. Kapargatunk a jazigek, meg az avariszkok után és a nyomát is elfedjük annak, ami a mi históriánkra emlékeztet. Elmaradt a husz emléktábla, melyeket az első husz után ígért még 1869-ben az Akadémia régészeti bizottsága; a különbnél-különb bizottságok ölében elszunnyadtak amaz emléktáblák, melyeket 1886-ban, Buda visszafoglalásának kétszázados évfordulója alkalmából ígért a főváros magisztrátusa s melyekkel még a kültelkeken lévő emlékekre is ki akart szállani, ellenben irhatná Rómer Flóris ma is ugyanazt, amit negyven év előtt, az utolsó budai toronynak elfüntetése alkalmából: «legalább

lenne országunk fővárosában annyi figyelem, hogy a helyeket, melyekre már 30—40 év mulva sem fognak emlékezni, emléktáblákkal megjelölné!»

A Disz-téren két emléktábla van. A 8. és a 15. számú házban s ugyanebben a négyszögben még egy harmadik is: a Tárnok-utca 1. számú házban. Az első emléktábla rámutat a helyre, hol állott a Vár magyar lakosainak századokon át plébánia-temploma, a szent Magdolna-egyház, az utolsó pedig precizirozza a hajdani Mindszent-utczának nyugati oldalát. Mindkét emléktáblán a hely megjelölésénél kiinduló pont az a «vörösmárványkut», amely 1893 óta nincs itt. Az első, a 8. számú házban lévő, tábla szerint tehát megtudhatja, akit illet, hogy Magdolna-egyháza állott: «az innen dél felé eső vörösmárványkuttáján». Erre nyilván mindenki hátrafordul és kimereszti a szemét, keresvén azt a bizonyos «vörösmárványkutat».

Ezen hiábavaló fáradozása közben akár le is mondana már annak a tudásáról, amivel pedig az emléktábla kecsgetteti, hogy ahhoz a templomhoz «a 14 segélyhozó és szent Miklós kápolnája volt kapcsolva». De amikor nincs, amihez kapcsolja őket!

A Tárnok-utca 1. számú házban lévő tábla így indul: «A mai Disz-tér eme keleti részét a törökök előtt Mindszent-utczának nevezték; a nyugati ház-sor leterjedt akkor a vörösmárványkuttól egészen a mai udvari gyógyszer-tár felé». Abba már belenyugodtunk — idáig ballagva, — hogy a vörösmárványkut eltűnt, keressük hát a «mai udvari gyógyszer-tárt», kereshetjük! Ott volt egykoron a Disz-tér 15. számú házban. Végre megnyugszunk abban, hogy az a patika bizonyosan ott messze, valahol a királyi udvarban van. Egy kissé furcsáljuk a dolgot,

de mi hamar megbékültek.

Azt természetesen nem muszáj mindenkinek az orrára kötni, hogy úgy hallatszék, mintha Magdolnagyháza egyáltalán nem is itt, hanem egy jó futamodásnyit ide, éppen a Vár északi végében lett volna: a mai helyőrségi templom, amiből aztán az is következik, hogy akkor ez a templom nem volt János evangélista temploma, mint ahogy a falán lévő emléktábla mondja, és nem ide temették az utolsó Árpádházi királyunkat: III. Endrét. És ha nem a helyőrségi templom volt a «mezitlábas barátok» temploma, hanem vala az a Várszínház helyén álló, akkor meg az ezen levő tábla is hiába bizonygatja, hogy ez meg a Boldogságos Szűznek volt kisebb temploma, amely már maga Rupp könyve szerint sem egész bizonyossággal e helyütt volt, vagy tán egyáltalában nem is volt különálló templom.

Ma azonban ne akadékoskodjunk ilyeneken. Majd ráérünk máskor sorra venni ezeket a táblákat ebből a «hitelességi» szempontból; beszélni arról, hogy többje téves topográfiai adatokat hirtet, hogy vagy bőbeszédűek, vagy szűkszavúak, hogy rendeltetésüknek semmiképpen sem felelnek meg.

Megcsodálva a Mátyás-templomot, melyben belül fényes nappal is éjszaka fényesség van s a loretói kápolnában csak tapogatózva lehet előrejutni, vilányra meg nem tellik, a Bécsi-kaputér felé tartva, az Állampénztár és az elemi iskola épülete közt megállit minket egy ősi torony, melynek vakolatlan, ódon falai mindjárt elárulják a nagy kort. Bizony 650 éves ez a torony. A Mátyás-templommal együtt a Vár legöregebb építménye, feltételezzük, hogy erre már csak jutott emléktábla, mikor József főherceg palotájának kökerítésén táblát láttunk alig egyébert, minthogy ez a kicsi utca előbb Zsidó-utcának, aztán meg Vár-utcának «hivatott». Ámde a toronyhoz nem férközhetünk. A szögletet, hol a torony áll léczeskerítés zárja el. A kerítésen belül pedig üde facsemeték hajladoznak a langy szellőben. Aki azonban ráér és szerencsése is van, meg jó szeme, olykor-olykor megpillanthat a sutogó levelek közt némi betűket, valami táblán. Irva nagyon pedig rajta (de nem róla olvastuk le, mert arra teremtett lélek nem képes), hogy ez a torony a dömések által 1252-ben épített Szent Miklós-templomnak a tornya, amely döméseknek a kolostora pedig «a mai gimnázium telkén» az egyház északi oldalán állott. Sőt azt is megtudjuk, hogy: «A kolostor helyére a mai gimnázium 1784-ben épült volt».

A mai gimnázium azonban tizenhét év óta az Attila-utcában van s itt csak — volt. Tehát ezen a táblán már sem az nem érdekel hol volt, sem az, hogy mikor épült ott, ahol nincs.

Lemondva egyelőre arról a vágyról, hogy végre már jelölje meg valaki valamennyi értékes és kedves régi épületeinket, melyek itt a Várban mind nagy időről regélnek, ez alkalommal csupán azt óhajtjuk, hogy ez a három tábla lekerüljön a helyéről. Hisz ezt könnyebb is megtenni, mint feltenni a táblát. Azaz, hogy még se tessék velük kibéldni. Mert ugyan ki veszi észre ezeket a láthatatlan táblákat!? Nem csak azt a teljesen elfedett táblát a domokosok tornyán, hanem a többit is mind!? Aki keresi, se találja meg őket. Benyomva a falba, nincs semmi jel rajtuk, mely felhívna a figyelmet. Pedig ez volna a rendeltetésük. Lärmáznok, hivatgatniok kellene s ehelyett szerényen odalapulnak a falhoz s olvá tünnek tal előttem, mint

ama gyíkok, melyek felveszik annak a tárgynak színét, melyhez tapadnak. Ötször elmentem József főherceg háza előtt, melyről tudtam, hogy három emléktáblának kell lennie rajta és alig akadtam rájuk. A jó Arányi Lajos akkoron, 43 év előtt kötelezte magát, hogy gondoskodni fog a táblák szövegeinek öt évenként való átfestéséről s így láthatóvá tételéről. Megteszi ezt a hatóság is?

Végezetül: a többinél is láthatatlanabb a Mátyás-templomra szzegezett két emléktábla, mert egyáltalán nincs már rajta és az a tábla, mely Werbőczy István házának a helyét mutatná meg. Ezt a táblát ugyanis nem az utcára tették, hanem bevitték a belügyminisztérium udvari kertjébe. Még szerencse, hogy valószínűleg nem ott volt Werbőczy háza, ahol ez a tábla alitja. (Alit = vél, hisz, gondol.)

Hegyi Ödön.